

БОКЕЉСКЕ ТЕМЕ ПЕТРА ШЕРОВИЋА

Прије двадесет година умро је у своме дому у Бијелој наш познати домаћи научник и истраживач бокелске културне прошлости Петар Д. Шеровић у поодмаклој старости. Тада се појавило у неким научним гласилима више некролога, које су писали овдашњи људи, добри познаваоци Шеровићевог стваралаштва. Неки од њих, из старије генерације, били су ближи савременици и бољи познаваоци његовог цјелокупног научног рада, који је текао скоро пет деценија, од оних из млађег покољења. По оцјени ових млађих, Шеровић је »био човјек широке културе, а истовремено право људско срце, спремно да подржи и помогне другоме, да се искрено обрадује свакој нашој културној манифестацији. Он је и у свом приватном животу потврђивао свој стваралачки живот, живот писца-научника«.¹

Поводом десетогодишњице Шеровићеве смрти објавили смо у овом зборнику један пригодни есеј у којему смо настојали да осветлимо његов лик с освртом на цјелокупно дјело које смо с правом назвали немарским, јер је низом студија и расправа, чланака и прилога успио да прикаже живот Бокелја у свим областима друштвеног дјеловања. Шеровићеви научни радови су у већини били истраживачки у чију грађу је уносио своје одлично познавање класичних и живих језика, наслеђа и менталитета овога краја.

Како је од тада прошло доста времена, с правом се очекивало да се појави у том раздобљу један опширнији осврт на његово богато и документовано стваралаштво. У недостатку једног таквог рада усудили смо се да овим скромним приказом бар унеколико задовољимо потребу за тим с осјећањем моралне одговорности да се дјела заслужних људи истичу као живи примјери покољењу које долази. А Шеровићу је наша генерација дужна да то уради.

Он се одгајао и растао у кући која је била богата ризница културно-историјског наслеђа. Његови родитељи су знали

¹ Из опроштајног говора проф. Велимира Радовића, директора Архива и Научне библиотеке у Херцег-Новоме на сахрани Иг. Злоковић, Петар Шеровић, Которска секција Друштва историчара Црне Горе (1948—1968) Котор 1970, 212.

легенде, приповiјетке, пјесме и разне народне обичаје«. Још као основан показивао је ријетку љубав према књижи...² Још тада «се видјело да није имао смисла за поморство и трговину, у чему су Бокељи цикал имали много успјеха«. У Которској гимназији «професори су брзо запазили његов успјех у настави и интересовање да што више сазна. Нарочито се истицао у изучавању класичних језика и историје. Которска гимназија била је у то вријеме надалеко чувена. Предавања «у вишим разредима личила су на научне семинаре».³ У току школовања «показивао је риједак ентузијазам да се што више дозна и понесе у живот». Знање, што је стекао у Которској гимназији, допуњава током студија у Загребу, Бечу и Грацу, слушајући предавања Јиричека, Јагића, Решетара и Марка Мурка. Шеровић је студирао и завршио правне науке. Поред њих, на катедрама поменутих научника, пратио је лекције из историје словенских народа, старе књижевности, палеографије, словенске филологије и лингвистике. Познато је да је студентско друштво «Зора» у Бечу окупљало наше младе интелектуалце и одушевљавало их идејом југословенског јединства. Широке «области правних наука уводиле су га у свијет» старе европске културе. Правне науке су му «потпомогале да боље сагледа друштво у процесу развоја», историјских токова. Оне ће му доћије знатно помоћи у току дугог и плодног научног дјеловања. У 28. години живота је у Грацу дипломирао. Он је «патриотско осјећање носио у себи још из дјетињства, са породичног опшшта. Био је потпуно свјестан што су значиле ове преломне године при крају његових студија. Пламен рата са Балкана убрзо је захватио читаву Европу. Очекивало се да се оствари вјековна налага југословенских народа о слободи и јединству. Своје богато знање требало је да стави у службу своме народу. Са извора науке да пође у живот, међу своје и да послужи расвијетљавању научних истина за опште добро своје отаџбине».

Тако ће «жеља да се посвети научном раду, која се у њему развијала у гимназијској клупи, а поготово у вријеме студија, почела одмах по ослобођењу да се остварује».⁴ По струци је био правник и читавог радног вијеска остао у управној служби, која је најмање одговарала његовом менталитету. Његов ентузијазам према прошлости родног краја, потпомогнут солидним знањем друштвених наука, омогућио му је да се скоро пет деценија посвети проучавању културне и политичке историје Боке Которске и других наших области и да објави око двјеста запажених радова из скоро свих области домаћег стваралаштва са овог подручја. Шеровић проучава важне догађаје и улоге појединих личности у њима, истражује архивске фондове и тумачи детаље

² Иг. Злоковић, Петар Шеровић, Старише Црне Горе, III—IV, Цетиње 1965—1966, 257.

³ Иг. Злоковић, Петар Шеровић, Историјски записи, Титоград 1968, 4, 327.

⁴ В. Ивошевић, У спомен Петра Шеровића, Бока, зборник радова из науке, културе и умјетности, 10, Херцег-Нови 1978, 349—350.

дотле непроучене. Знатан број радова обрађује нашу овдашњу поморску прошлост: навигацију, поморце, врсте и опрему бродова и трговину. Сви значајнији догађаји у животу Бокеља, који су се одигравали под млетачком, турском, француском и аустријском окупацијом, обрађени су у низу документованих студија. Поред изучавања црквене прошлости описом сакралних објеката, проучавао је иконографију и синграфику. Неколико етнографских расправа драгоцјени су прилози за познавање бокелског народног живота, његових насеља, обичаја и умотворина. У познијим годинама стваралаштва Шеровић је написао неколико рецензија на књиге појединих научника о сакралној архитектури и сликарству Боке Которске, које чине велики допринос савременој науци и остају незаобилазна лектира и прави извор знања за истраживаче који се буду даље бавили овим питањима.

Своје прве радове посвећује бокелским темама. Поред пригодних чланака у дневној штампи, пише и научне огледе на дотле необрађиване материјале. По завршетку Првог свјетског рата једно кратко вријеме провео је у Котору у својству судског приправника. А потом одлази у Нови Сад, гдје у заједници познатих научника Станојевића, А. Ивића, Н. Радојчића, В. Стајића, Д. Поповића и Д. Руварца учествује у оснивању Историјског друштва Војводине и покретању Гласника овог друштва, познате научне публикације у којој је и објавио неколико запажених радова. По потреби службовања често је премјештан, па је тако боравио у Костајници и Шибенику. И у свима мјестима службовања оставио је »најљепшу успомену у односу са људима, а она и у односу према старинама, историјским и архивским објектима, који су ангажовали његову пажњу и смисао за истраживање«.⁵

Коначно се 1933. год. опет доселио у Котор и у њему остаје до краја своје службеничке каријере и дочекује други свјетски рат и окупацију. Исте године, по доласку у Котор, уз помоћ домаћих интелектуалаца, оснива Народни универзитет Боке Которске и већ идуће године покреће »Гласник Народног универзитета Боке Которске«, научни часопис који све до рата излази у тромјесечним свескама »уз велике напоре његовог оснивача и финансијске потешкоће«. Шеровић је и најплоднији сарадник овога гласила.⁶ Овдје објављују занимљиве прилоге познати бокелски истраживачи Антон Милошевић, Иво Стјепчевић, Нико Луковић, Паво Буторац, Д. Вуксан, Милан Злоковић, П. Ковачевић, Игњатије Злоковић и др. Народни универзитет у Котору има и своју издавачку дјелатност и објављује поједине монографије из бокелске културне прошлости. Шеровић и ту предњачи у кругу својих сарадника. Тако је Шеровићев Народни универзитет у Котору, прва научна установа у Боки у којој се одржавају запажена предавања из свих области домаћег ствара-

⁵ В. Ивошевић, с. 351.

⁶ В. Ивошевић, с. 351.

лаштва и публикује драгоцјена грађа, поставио »здраве научне темеље да се могло послије рата озбиљно наставити са научним радом на терену.«⁷ Шеровић је »тако постао претеча и путовања у даљем истраживачком раду и формирању научних устапова у Котору и Херцег-Новоме«.⁸

У јесен 1934. год. организује врло успјелу »Културно-историјску изложбу Боке Которске« у палати на Гргурине у Котору. То је била »прва изложба оваквог опсега и садржаја какву Бокељи у Котору до тада, а ни доцније, нијесу видјели«. Том приликом Шеровићев Гласник, у посебном издању, објавио је списак експоната са ознаком фондова и њихових власника.« Изложено је било преко седам стотина експоната из разних области културног и умјетничког стваралаштва Боке Которске. Поред старих рукописних и штампаних књига, диплома и повеља били су заступљени везови, ношње, покућство, слике, графике, иконе, кујунџијски предмети и све што је у вези са поморством и другим гранама овдашње привреде.« Заступљена су била археолошка налазишта, нумизматичке збирке, фолклорни предмети, архивистика и библиотекарство и домаћа радност. Очевици изложбе пишу да је »на овој изложби заблистало дотле невиђеним сјајем још очувано богато наслеђе овога краја« из посједа овдашњих општина, манастира, парохијских храмова и приватних збирки«.⁹

И послије минулог рата Шеровић неуморно ради и објављује. Прве послератне прилоге објављује у »Историјским записима«. Од 1949. год. наовамо један је од оснивача и сарадника бокелских архива и музеја. Био је члан и потпредсједник Историјског друштва Црне Горе и члан Историјског института, као и члан Друштва за проучавање и унапређење поморства Југославије.

У научном раду Шеровић је био врло студиозан. У »његово вријеме изворна научна грађа није била тако доступна као данас. Тако солидно знање омогућило му је да упозна наше богато културно наслеђе, да претражује и исписује из архивских фондова и умјетничких ризница. Послије дугог испитивања и провјера полако је доносио сталожене, добро проучене и документоване закључке... Нико тако као он није познавао прошлост Бокеља и њихова културна блага. Скоро сваки научник

⁷ Иг. Злоковић, П. Шеровић, Историјски записи, 328. В. Ивошевић, 352.

⁸ Иг. Злоковић, 328. Н. Луковић, Петар Шеровић, Годшњак Поморског музеја, XVII, Котор 1969, 251—252.

⁹ Иг. Злоковић, П. Шеровић, Которска секција... 211. В. Ивошевић, 352. П. Шеровић, Рад Народног универзитета Боке Которске, Гласник Народ. универзитета В. Которске, Котор 1935, св. 4—6, с. 18—20. П. Шеровић, Народни универзитет у г. 1939, и 1940. Гласник... Котор 1940, св. 1—4, с. 53—55. П. Шеровић, Културно-историјска изложба Боке Которске, Гласник... 1934, св. 1, с. 206; П. Шеровић, Значај културно-историјске изложбе Боке Которске, Гласник... 1934, 2, с. 9. П. Шеровић, Бока кроз вјекове. (Приказ прве културно-историјске изложбе Боке Которске), Јадранска стража, Сплит, 1935, 2, 57—60; 3, 94—98.

који је долазио да проучава неку тему из бокелске прошлости, обраћао му се за савјет.»¹⁰

Прве радове из прошлости Боке почео је да објављује још 1920. год., а последње пред крај живота. Неки од њих штампани су постхумно. Био је истраживач у пуном смислу ове ријечи, јер је сваку своју публикацију заснивао на нечем новом, дотле непроученом и недовољно протумаченом. Врло прецизно и обазриво читао је и преводио стара документа. Одлично је познавао стари италијански језик из венецијанских и других архива.

Из библиографије његових радова овдје смо извршили тематску селекцију и груписање по насловима и садржини. Највећи број радова посвећен је културно-политичкој и поморској прошлости Боке. Затим долазе студије о постанку и функцији сакралних објеката, иконопису и епиграфици, огледи из етнографије, портрети знаменитих Бокела и врло запажене научне критике и прикази од велике вредности. Све оно што је написао Шеровић је објективно и сигурно писао на постојаним основама свога проучавања, критички озбиљно, без примјеса емотивног романтизма, какав се понекад јавља и код угледних писаца.

1. Студије из културно-политичке и поморске прошлости

У приказу Шеровићевих радова из ове области, као и у читавом нашем огледу, служили смо се Библиографијом његових радова коју је својевремено објавио Максим Злоковић.¹¹ Све штиране прилоге читали смо и исписивали извјесне текстове за које смо сматрали да су од нарочитог значаја и наводили ради бољег познавања њиховог садржаја и оцјене. У периоду Шеровићевог службовања изван Боке његови радови су разнолики; обрађују домаће теме, а добрим дијелом и прилоге из културне, политичке и црквене историје Костајнице и Шибеника. Низ популарних чланака, али и студиозних прилога, у то доба дао је и из бокелске прошлости. Такав први рад под насловом «Бока Которска — историјске цртице» објавио је на осам страна 1921. год. у новосадској »Застави« у којој ће да публикује следећих година више радова, разноликог садржаја, али углавном из бокелске прошлости.¹² Неколико чланака описују прошлост Боке Которске од античког доба, кроз средњи вијек, до новијег доба. У једној расправи приказује Боку у доба Немањића.¹³ Из овог периода има и више прилога из бокелског поморства и осврта на ликове појединих заслужних Бокела.¹⁴ Ту су и први чланци из области етнографског проучавања родног краја. Шеровић је у неколико наврата писао о учешћу Бокела

¹⁰ В. Ивошевић, 353—354.

¹¹ М. Злоковић, Библиографија радова Петра Шеровића, Которска секција, ... Котор 1970, с. 219—234.

¹² М. Злоковић, Библиографија, ... с. 219—221.

¹³ М. Злоковић, Библиографија, ... с. 221, бр. 29.

¹⁴ М. Злоковић, 220.

у првом српском устанку, па је један такав чланак објавио у »Застави« још 1927. год.¹⁵

У овом временском размаку од 1920. до 1933. год. објавио је у разним листовима и часописима нешто преко четрдесет прилога из свих области којима ће се интересовати читавог живота.¹⁶

Друго раздобље његовог рада почиње 1933. год. коначним повратком у Котор у управну службу у којој остаје све до 1941. год. и почетка рата. Овај размак траје осам година и за то вријеме објавио је скоро исти број разних расправа и чланака у које спадају и три монографије из црквене историје.¹⁷

У ово доба почиње интензивније да проучава бокелске архиве и објављује грађу коју преводи са италијанског и црквено-словенског језика са коментарима. У пригодним чланцима приказује рад Народног универзитета у Котору и апелује на отварање градског музеја у Котору и црквеног у манастиру Савини.¹⁸ Поред неколико пригодних чланака из културне и политичке историје Црне Горе, бави се већином домаћом прошлошћу. Пише о отварању прве школе у Топли код Херцег-Новог,¹⁹ објављује с тумачењима записе и натписе из бокелских цркава²⁰ и неколико мањих прилога из проучавања поморства Бокс.²¹ У ово доба Шеровић је на челу управне службе у Боки Которској ангажован у једној тешкој и одговорној дужности, која га је ометала да се више посвети науци. Према његовом казивању, рад на овим публикацијама чинио му је предах од напорног посла у државној администрацији. Зато је често ноћу радио, читао прикупљене материјале, сребњао, проучавао и припремао за штампу.

Трећи период Шеровићевог научног рада почиње тек 1948. год. објављивањем првих написа са подручја Херцег-Новог у »Историјским записима« и траје двадесет година.²² Шеровић је тада био пензионер, имао је преко шездесет година и дао је највише у том размаку науци. Од 1948. до закључно 1968. год. објавио је преко стотину научних прилога од којих су неки праве студије, веома значајне за даље проучавање постављених тема. Ово је најплодније вријеме његовог стваралаштва. Три посљедња рада постхумно су објављена.²³ Није нам познато да ли има у рукопису припремљених радова за штампу које није стигао да редигује. Претпостављамо да нема, јер би вјероватно били публиковани послје његове смрти као ова три, поменућа овдје.

¹⁵ М. Злоковић, Библиографија... с. 221, бр. 33.

¹⁶ М. Злоковић, 219—222.

¹⁷ М. Злоковић, 222—225.

¹⁸ П. Шеровић, Хитна потреба оснивања музеја у Котору, Гласник Народ. унив. Котор 1936, св. 2—3, с. 1—3; Потреба црквеног музеја у Боки, Гласник... 1935, 1—3, с. 12—16.

¹⁹ М. Злоковић, Библиографија... с. 224, бр. 68.

²⁰ М. Злоковић, с. 224, бр. 77, 79 и 83.

²¹ М. Злоковић, 222—224.

²² М. Злоковић, 225—234.

²³ М. Злоковић, 234.

Шеровићев велики научни плач о ревизији антропогеографског дјела проте Сава Накићеновића «Бока» није могао да се оствари, јер је тај посао захтијевао доста времена и напора, а био је прешао седамдесет година живота. Намјеравао је да свако бокељско насеље, описано у Накићеновићевој књизи, про-студира на основу новије литературе и архивског материјала, посебно грађе из сачуваних катастика и свега онога што рано преминулому ивцу помислите монографије није било доступно у вријеме када архиви нијесу били проучени. Од свега замисљеног Шеровић је успио да напише историјско-етнографску студију о свом родном мјесту «Бијела у Боки Которској, старине и порекло становништва».²⁴ По Шеровићевом запажању Накићеновић је своје значајно дјело писао «у младим годинама и то, како изгледа, у брзини и то често по казивању људи који нијесу били из односних мјеста која је описивао . . . Такав је случај био и при описивању Бијеле . . . Него ваља признати да смо ми данас у далеко повољнијем положају при проучавању прошлости и насеља у Боки него што је био Накићеновић у доба аустроугарске владе. Ми имамо на располагању неколико богатих архива у Боки, а нарочито у Херцег-Новоме и Котору. Ова су два архива од особите важности не само за Боку него и за Црну Гору и околне крајеве». Писац наглашава да је ову расправу могао да напише на основу богатог материјала из архивских фондова Херцег-Новога, нарочито из архива старе Топалске општине и сачуваног млетачког катастика, као и црквених архива који се до скоро нијесу користили. На основу катастика спомиње породице у Бијелој, њихове миграције из бокељског залеђа и овлашња насељавања. Истиче да је «сврха ове наше радње да се укаже од колике је потребе да се на основу архивских података што је могуће прије темељито ревидира, исправи и допуни Накићеновићева студија, која је данас једини приручник за упознавање насеља у Боки. Накићеновић је био у нас први који је с великом љубављу и одушевљењем, иако не с научном спремом која би била потребна, започео овај тежак рад, којим је обухватио сву Боку на основу народних традиција и литературе, а врло мало на основу изворне архивске грађе».²⁵ Шеровић је пронашао до сада најстарији писани помен Бијеле као насеља с почетка XVII вијека. Ипак мисли да је ово подручје било и у средњем вијеку насељено на основу проучавања лика непознатог епископа Данила из олтарске апсиде старе цркве у Бијелој, која је сачувана у олтару садашње цркве Рије Богородице у мјесту.²⁶

²⁴ М. Злоковић, с. 233, бр. 185.

²⁵ П. Шеровић, Бијела у Боки Которској, старине и порекло становништва. Споменик САН, CV (Зборник извјештаја о истраживањима Боке Которске, II) Београд 1956, с. 181—182, 194.

²⁶ П. Шеровић, О лику епископа Данила у парохијској цркви у Бијелој, Историјски записи, Цетиње 1953, св. 1, с. 289—290. Шеровић је мислио да је то лик српског архиепископа Данила II док је био епископ хумски (1317—1321).

Његово научно стваралаштво врло је плодно у овом трем раздобљу. Тада остаје стално у Боки и сав се посвећује бокељским темама из разних области. И у овом периоду враћа се на неке радове из претходног и допуњује их новим подацима. Такав је случај са прилозима о учешћу Бокеља у првом српском устанку. И док је раније писао пригодне чланке, у »Историјским записима« објављује подужи рад.²⁷

Опширна студија »Стара Топалска општина у Боки Которској« продужетак је и допуна са коментаром једног старијег рада о архиву ове општине формиране почетком XVIII вијека.²⁸ Два мања рада третирају примјену Душановог законика у Перасту током XVII вијека, што дјелимично освјетљава питање поријекла овог становништва и чување старих традиција у судовима добрих људи, који дуго функционишу на овом подручју као одлика домаћег живља.²⁹ У прилог овом питању снада и Шеровићев осврт о Пераштанима као чуварима старе српске заставе, коју доцније замјењују млетачком.³⁰

Шеровић је радо објављивао стару архивску грађу из млетачког архива. Тако су настале његове збирке венецијанских дукала и терминација из XVII и XVIII вијека које су се сачувале у Архиву Херцег-Новога и код појединих бокељских породица.³¹

Доста опширна и документована старом венецијанском литературом и архивским материјалом је студија штампана 1955. год. у Годишњаку Поморског музеја у Котору под насловом »Борбе с Турцима око Херцег-Новога до његовог коначног ослобођења 1687. год.«³²

Писац у уводу даје преглед постанка и развоја Херцег-Новога од Твртковог оснивања слободне трговачке луке, која ће по свом положају да конкурише Дубровнику и Котору. У даљем тексту описан је пад града под турску власт 1482. год. Описан је успјели покушај освајања града уједињених западних флота под командом адмирала Андрије Дорија. Заслугом Пераштана Херцег-Нови је освојен 12. јула 1538. год. Пред снажном артиљеријском ватром турских одреда и адмирала Хајрудина Барбаросе, Турци су град поново узели у јулу 1539. год. Шеровић истиче храброст наших Бокеља у борби с Турцима на челу са легендарним војводом Лазаром чији су подвизи опјевани у народној и умјетничкој поезији. О томе је својевремено писао и Чедомиљ Мијатовић у Годишњици Николе Чупића. Писац билијени и неуспјеле покушаје Венеције да, последије турског пораза у битки код Лепанта у току 1572. год., бродовима и јури-

²⁷ М. Злоковић, Библиографија..., с. 221, бр. 33. и 50. П. Шеровић, Бокељи у Првом српском устанку, Историјски записи, 1953, 2, с. 374—381.

²⁸ М. Злоковић, Библиографија..., 222, 45. П. Шеровић, Стара Топалска општина у Боки Которској (1718—1797) Историјски записи, 1957, 1—2, с. 189—210.

²⁹ М. Злоковић, с. 225—226, бр. 43. и 95.

³⁰ М. Злоковић, с. 228, бр. 128.

³¹ М. Злоковић, 230—231, бр. 149, 151. и 157; с. 232, бр. 174.

³² Годишњак Поморског музеја, Котор IV/1955, 5—28.

шом војске заузме град. Истиче значај турског утврђења на Врбању изнад Кумбора као одбрамбеног пункта. Топовима и артиљеријом, уз одлучну помоћ Пераштана, ова тврђава је била порушена. У даљем излагању писац наводи иницијативу Пераштана из 1648. год., код тадашњег провидура Леонарда Фоскола, да уз њихову помоћ нападне турску посаду у Рисну. Овај напад наљути Турке, па нападне Пераст 15. маја 1654. год., али буду одбијени. Пераст шаље делегацију у Венецију са пројектом даљег ратовања и освајањем Рисна. Шеровић наглашава тежак положај Турака у Херцег-Новоме, јер су били на истуреном терену, удаљени од своје територије и изложени честим нападима хајдучких чета из Пераста и Столива, које «пљачкају херцег-новска насеља и пријече довоз хране и муниције тако да је град био у великој оскудици, а помоћ му није пристизала». У току 1648. год. Пераштани су одузели Моринь од Турака и сва села од Верига до Каменара. Писац помиње политику Дубровчана као млетачких ривала и њихову помоћ у храни и муницији турској посади, као и пропаганду коју, шире међу домаћим становништвом да се не одмеће од турских власти, јер хришћанска војска није моћна да их ослободи. Црногорски митрополити, Рувим и Висарион, обећавају которском провидуру војну помоћ. Тек 1687. год. Млечани се коначно одлучују на нову акцију. Писац врло сликовито описује долазак флоте под командом адмирала Јеронима Корнера и искрцавање врло бројне војске. У тешким борбама је учествовало 360 Пераштана, као и чете из Доброте, Прчања и Грбља и одреди Црногораца. И поред великих губитака, турски командант Осман-ага није пристајао на предају. Жестоки окршаји се воде с Арбанасима који чине главнину одбране. Коначно послје дугих и очајних напора, уз много погибије и маневрисања, град се предао крајем септембра исте године. Шеровић истиче јунаштво Црногораца, Пераштана и Грбљана, од којих је Никола Љубановић из Пријеграда поставио на градску кулу млетачку заставу. Аутор доноси снимак бакрореза који је урадио Иван Јаков Де Росси и објавио у Риму 1687. год. Отисак се чува у Загребу. Шеровић даје опис свих упртаних објеката у ослобођеном граду са својим напоменама. Спомиње мање познату пјесму о овој побједи коју је написао на италијанском језику познати поморски стручњак Марко Мартиновић (1662—1716) који је био очевидац ове битке. Пјесму је посветио перашком канетану Вицку Бујовићу. Штампана је у Венецији. У вези са овим излагањем, знатно доцније публикује «Три извјештаја генералног провидура Корнера након заузећа Херцег-Новога год. 1687».³³ Низ ситних прилога садржи обраду разних докумената из прошлости Херцег-Новога и околних насеља, као и Рисна, Пераста и Грбља под турском и млетачком управом.

У неколико наврата проучава историју метохије св. Михаила на Превлаци код Тивта од којих особиту вредност има

³³ Годишњак Поморског музеја, Котор XIII /1965, 45—57.

културно-политичка расправа »Црква и манастир св. Арханђела Михаила на Превлаци«. У претходним радовима приказао је политичко-економски положај подручних насеља са територије овог манастира.³⁵ У поменутој студији Шеровић коментарише старију и новију литературу о Превлачком манастиру и његовој метохији. Сав његов опширни труд почива на истраживањима података из судско-нотарских књига Которског архива и на основу резултата ранијих научника. Прво расправља о катедри зетског епископа, с консултовањем познатих писаца о овој епископији. Уочава грешке у писању познатих наших историчара Р. Грујића и В. Марковића и непознавање превлачких локалитета. Осврће се на тенденциозно писање Јосипа Белчића у спису на италијанском језику »Зета и Балшића династија«, штампаном у Сплиту 1899. год. који негира постојање катедре зетских епископа на Превлаци. Позива се на резултате истраживања проф. Илије Синдика у књизи »Комунално уређење Котора од друге половине XII до почетка XV стољећа» Београд 1950. год., који тврди да је овдје била њихова резиденција од првог епископа Неофита (1262—1269) који нам је познат, па до трагичне 1452. год. када престаје овдје њена функција. Шеровић се позива на познати епитаф са зида цркве у селу Богдашићи који утврђује присуство зетског епископа Неофита на Превлаци, а који је и ктитор поменутог храма. Потврду својих излагања налази и у студији познатог которског свештеника дон Ива Стјепчевића »Превлака«, Загреб 1930. Шеровић истиче да је заслуга Стјепчевићева у томе што је успио да истраживањем архивске грађе нађе имена зетских епископа са Превлаке и тако оповргне мишљење Срећка Вуловића да на Превлаци не постоје ни гробови ни никакви помени о зетским епископима. Шеровић цитира више докумената из поменутих судско-нотарских књига у којима се током XIV и XV вијека поименично спомињу више зетских епископа односно митрополита на Превлаци. Пронаст Превлачког манастира је био последица устанака околних сељака против поробљивачке и експлоататорске политике млетачких власти и повлачење последњих српских владара са овог подручја.³⁶

³⁴ Црква и манастир св. арханђела Михаила на Превлаци, Православна мисао, часопис за богословску науку и црквено-статистичка питања, Београд III/1960, св. 2, 65—78, IV/1961, 1—2, 42—61.

³⁵ Књига привилегија »Пет села збора св. Михаила на Превлаци«, Историјски записи, 1955, 1—2, 350—355; О судској и политичкој јурисдикцији у пет села »Збора св. Михаила« у XVII вијеку, Историјски записи, 1956, 1—2, 305—339.

³⁶ Шеровић цитира закључак Стјепчевића из споменутог студије (Превлака, Загреб 1930, с. 18) у ријечима: »Чуђењу би било мјеста кад се не би знало за поступак који доводи до наших дана да побједитељ уништи сваки траг побједеног противника на неком спорном земљишту. Када су Млечићи послје огорчених борби заузели помоћу Стефана Црнојевића Превлаку и све посјеле Метохије у Боки они су, бесумње, пазили да уклоне с превлачких рушевина сваки траг који би подсећао на доскорашње господаре, зетске епископе и митрополите и калубере, па су рушили и разбацали њихове гробове и уклањали натписе.« (Шеровић, и.д. с. 50).

Прилози из области поморске привреде, о учешћу поморца у познатим биткама и њихове заслуге за развој Боке приказани су у више наврата. У њима се проучава поморство херцеговске општине у XVIII и XIX вијеку, учешће бокелских поморца у рату за ослобођење Грчке 1821—1828. год., затим поморска прошлост Пераста и Доброте и појединих бокелских насеља. Шеровић је проучавао грађу о трговачко-поморским споровима који су били повјерени пресудама добрих људи, установи која се у одлукама служила обичајним правом и Душановим закоником.³⁷ У Годишњаку Поморског музеја у Котору писао је о одликама Которске морнарице као установе приватног удруживања поморца која је имала одређену друштвену улогу.³⁸

На основу познатих дипломатских збирки Тајнера, Фарлатија, Смичикласа и Миклошића, као и грађе из овдашњих архива, посебно Которског, проучавао је »Кртољски архипелаг кроз историју».³⁹ С познатим разлогом тврди да је »овај мали архипелаг био од давнина од велике важности у политичком, економском и стратешком погледу. Изгледа да је ту важност имао још од илирског, касније римског и византијског периода, а посебно у доба наших националних држава у средњем вијеку».⁴⁰ У три поглавља ове расправе обрађује прошлост сва три острва овог малог бокелског архипелага с освртом на археолошка налазишта из античког доба. Цитира натписе са сачуваних фрагмената некадашњих грађевина из разних епоха. У закључку напомиње да су, према записима сачуваним на порушеним сакралним објектима из IX в. »овдје, раније насељени Словени, били економски доста јаки да су могли да граде цркве из својих средстава као своје задужбине. Уједно је то доказ да су се већ били скоро изједначили и по култури са романским становништвом у градовима».⁴¹ У вези са стањем на овим острвима Шеровић доноси репродукцију познате Коронелијеве карте Боке Которске из његовог венецијанског албума. У напоменама анализира сигнатуре на италијанском језику и пртеже грађевина на Превлаци, по којима утврђује да су и у XVII вијеку зидови манастирске цркве били »доста очувани».

Од посебног је значаја Шеровићев чланак о једној старој капетанској палати у Бијелој, из прве половине XVIII вијека. Поред описа грађевине и њене функције, приказује мобилијар и домаћу хортикултуру. Користи описе познатог грађевинског стручњака проф. Милана Злоковића. О овој палати резимира да је била, као и остале палате бокелских поморских капетана, објекат у којем се »огледао естетски смисао, културна висина

³⁷ М. Злоковић, 226—227, бр. 96, 101. и 107, с. 228, 128.

³⁸ М. Злоковић, 229, бр. 136. Годишњак Поморског музеја, Котор VI/1957, 5—15.

³⁹ Годишњак Поморског музеја, Котор VII/1958, 23—42.

⁴⁰ Н. д., с. 23.

⁴¹ Н. д., 39.

и економска снага наших помораца, а уједно се у њима одвијао њихов домаћи живот».⁴²

Приказао је садржај једног венецијанског путописа с почетка XVII вијека који је веома занимљив за познавање бокелских прилика и насеља, посебно за Херцег-Нови и Котор. Из ове књижице преводи најзначајније текстове у којима су описи ових градова. Уз текстове и графику Херцег-Новога и Котора са фортификацијама, који је радио сам путописац Бузене Росацио из Венеције, Шеровић даје коментаре и сматра да је боља од графике Камоција с почетка селамдесетих година XVI вијека.⁴³ Заљубљеник у архивску грађу старих бокелских самоуправних општина у Боки Которској и ауторитативни познавалац и тумач њихове пресудне улоге у очувању домаће културе, особито ћириличног писма и српског језика, написао је о томе студије од велике научне вредности. То су радови: *Стара Топалска општина у Боки Которској*⁴⁴ и *«Из архива старе Рисанске општине»*⁴⁵. Тако пише у овом другом раду: *«Док су општине у Которском базену (Котор, Доброта, Прчањ, Столив и Пераст) кореспондирале на туђем, италијанском језику, дотле су Топалска и Рисанска општина, а тако и Грбаљ и Паштровићи, уредовале на народном језику и водиле службену преписку с млетачким властима, издавале чак и службена свједочанства, потребна поморцима и писале ћирилицом, што је за оно доба јединствен случај. Млетачке власти су више пута захтијевале да се пише «латински» тј. италијански, али су се поменуће општине енергично заузимале да се очува народни језик у администрацији, па су млетачке власти биле принуђене да држе своје «драгомане», тј. преводиоце ћирилски писаних аката. На притиске млетачких власти да отуђе народ од свога поријекла, у једном писму Топалска општина пише: «Ми наш закон промијенил нећемо одиста». А управа Рисанске општине тражи «да нам се наредбе шаљу писане на српски језик, као што нам се раније шилале, а у Рисну нема никога ко би их разумио кад су писане талијански». У Рисанском катастику Шеровић је пронашао да се још 1704. год. спомиње народни учитељ. Према томе податку «школа у Рисну била би најстарија до сад позната народна школа у сјеверо-источном дијелу Боке».⁴⁶ Написао је и преглед историје старог Рисна с подацима од антике до новог вијека.⁴⁷*

⁴² П. Шеровић, *Једна знаменита стара калетанска палата у Бијелој у Боки Которској*. *Годишњак Пом. музеја, Котор VIII/1959*, 171—181.

⁴³ П. Шеровић, *О једном старом опису пута од Венеције до Цариграда са особитим обзиром на Црногорско приморје*. *Годишњак...* XI/1963, 237—251.

⁴⁴ *Историјски записи*, 1957, 1—2, 189—210.

⁴⁵ *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*, Београд 1964, 3—4, 264—68.

⁴⁶ Н. д. 264—265.

⁴⁷ П. Шеровић, *Из историје старог Рисна*, *Годишњак...* X/1962, 27—39.

2. Прилози из домаће етнографије

Шеровића је интересовао живот бокелског стовништва у свим облицима етнографског изучавања. Томе питању такође је посветио неколико прилога, која се оснивају на познавању народног стваралаштва и обичајног права. Наводно је поједине документе који илуструју »правне послове и животне прилике нашег народа у овом крају«. У овим архивалијама налазе се подаци о правно-обичајним карактеристикама у односу на значај мнраза (прѣије) поделу имовине, купопродајних уговора, пресуда добрих људи и црквених исправа разног садржаја. А све је то »врло важно за проучавање народног живота у прошлости, а од тога је до данас мало објављено«. ⁴⁸ Писао је о постанку крсног имена и обичајима у вези са тим у овом крају. ⁴⁹ Проучавао је и народно сујевјерје међу старим Бокелцима. На основу неколико докумената из XVIII вијека врло сликовито приказује како се народ у појединим крајевима Боке односно према празновјерици о постојању вјештица. Писац цитира неколико управних саслушања о драстичним казнама које су појединци из сујевјерја употребљавали према појединим женама осумњиченим да су вјештице. Шеровић је пронашао такве документе с подручја Рисна, Пераста, Прчања, Грбља и Кртола. Ове жене су подвргаване тешким мучењима и озбедама. Цитира и расписе црквених власти (савинског игумана Данила и рногорског митрополита Петра I Петровића, које настоје да народ уразуме и укоре за почињена недјела. Напосљетку и државне управне власти морале су да употребе свој политички ауторитет да би сирѣјечила појединце у овом безумљу. Из поменутих докумената се сагледава како је народна фантазија приказивала облике свога празновјерја и како је поступала са појединим особама. ⁵⁰ У више својих историјских огледа писац, повремено, наводи податке из богатог обичајног живота Бокела, који дају мозаик етнографских детаља, интересантних посебно за стручна проучавања нашег подручја.

3. Проучавање сакралних објеката

Црквене објекте, као манастире и парохijske храмове, изучавао је са гледишта историјског занимања за њихов постанак и културни значај у прошлости. Свој први штампани рад посветио је проучавању парохijske цркве Ризе Богородице у

⁴⁸ П. Шеровић, Прилози за проучавање народног живота у Бокни Которској у прошлости, Историјски записи, 1948, 1—2, 60—68. Гласник Етнографског музеја у Београду 1961, књ. 24, 51—59.

⁴⁹ Гласник Народ. универзитета... Котор 1935, св. 1—3, с. 16—18.

⁵⁰ Неколико архивских података о вјештицама, Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор, Београд 1958, св. 3—4, 247—258. О народном вјеровању у вјештице код нас су писали: Радослав Грујић, Прогањање вештица код Срба, Срп. књ. гласник, Београд 1910, III, 189—200. Тихомир Р. Борбевић, Вештице и виле у нашем народном веровању и пресању. Српски етнографски зборник, књ. LXVI, Београд 1958, VI 282.

родном мјесту још далеке 1920. год.⁵¹ И један од посљедњих приказује старине цркве св. Петра у Бијелој. У току свога дугог и плодног научног рада дао је низ драгоцених прилога за познавање постанка и функције појединих православних храмова, историјата њихове градње, помена о ктиторима и градитељима, о живопису и епиграфици. У Бијелој је проучавао остатке старог бенедиктинског манастира и савремене Богородичне цркве.⁵² У два наврата проучавао је живопис цркве св. Борба у Ораховцу и на основу доброг познавања архивских текстова установио да се помиње у млетачким документима у првој половини XV вијека.⁵³ Написао је монографије о манастирима Прасквици и Подострогу у Мајинама и о цркви св. Недјеље у Јошници.⁵⁴ Писао је неколико чланака о манастиру Савини и о неким манастирским старинама.

О посебне је вредности његов допринос познавању и проучавању бокељског живописа, фресака и икона, са успјелим читањем сигнатура и записа. Проналазио је неке од дотле непознатих икона и откривао их научи. Као ријетко ко од наших овдашњих познавалаца старог православног иконописа, знао је да процјењује историјску, литургијску и умјетничку вриједност појединих фресака и икона и да проналази њихове ауторе. Познат је његов ретроспективни оглед о бокељским православним фрескама.⁵⁵ Осим тога, проналазио је у римокатоличким црквама у овом и ширем подручју старосрпске литургијске и донаторске записе и на основу њих доносио закључке о њиховом поријеклу.⁵⁶ Неке чланке и рецензије посветио је изучавању познатих бокељских иконописаца из рисанске породице Димитријевића—Рафаиловића који су током XVII, XVIII и XIX вијека стварали на овом и изван овог краја и оставили своја умјетничка дјела у више храмова.⁵⁷ Шеровић помиње једанаест сликара из ове иконографске школе. Још 1936. год. писао је о мало познатом иконописцу јеромонаху Максиму Тујковићу из Горњег Грбља и проналазио поједине његове радове.⁵⁸ Његова је заслуга за науку тумачење инскрипција у црквици св. Василија

⁵¹ П. Ш. Црква Ризе Богородице у Бијелој, Гласник Земаљског музеја, Сарајево 1920, св. 3—4, 273—294.

⁵² П. Ш. Остаци старог бенедиктинског манастира у Бијелој, Старинар Археолошког друштва Срп. Кр. академије, Београд 1925, 3, 124—137; Старине цркве св. Петра у Бијелој, Старине Црне Горе, Цетиње 1965—1966, св. III—IV, 172—177; Црква Св. Госпође у Бијелој, Старинар Археол. друштва, 1925, III, 157—159.

⁵³ М. Злоковић, Библиографија, 222—223, 49, и 63.

⁵⁴ Библиографија, 222—225, бр. 50, 75, и 81.

⁵⁵ П. Ш. О старим црквеним фрескама у Боки, Стварање, Цетиње 1960, св. XV, 773—79.

⁵⁶ Библиографија, 230, 152.

⁵⁷ Библиографија, 229, бр. 135.

⁵⁸ П. Ш. О сликару Максиму Тујковићу, калуђеру из Грбља, Глас Боке, 1936, 24, 3. О овом мало познатом у јавности иконографу писали су Боко Мазалић, О Максиму Тујковићу, Гласник Земаљског музеја, Сарајево 1934, 118—144; 1935, 54—63; 1936, 64—71. и Лазар Мирковић, Дела Максима Тујковић у Старој православној цркви у Сарајеву, Старине Старе цркве у Сарајеву, Споменик Срп. Кр. акад. СXXXIII/II 1936, 1—34.

у Столиву и трагања по архивском материјалу да се пронађе право власништво овог храма који су, као зануштени у XVII вијеку, обновили наши хајдуци за своје потребе.⁵⁹ Проучавао је и дигургијски умјетнички текстил.⁶⁰

4. Бокелски портрети

Своје одлично познавање наше прошлости, догађаја и личности, остварио је и саопштио јавности у свима својим написима. Са жаром правог родољуба и ентузијасте и жељом да сачува од заборава пред новим покољењима ликове знаменитих Бокела написао је низ документованих казивања о њиховим заслугама. Као на сликарским платнима пред нас искрсавају из Шеровићевих радова поједини ликови из даље и ближе прошлости. Овдје спомињемо оне најмаркантније из свих крајева Боке. Тако је описао ратна јунаштва грбљског кнеза Николе Лазаревића који је, послије учешћа у неколико великих поморских битака, са одредом Грбљана борио се за ослобођење Херцег-Новога од Турака и добио одликовања и пензију.⁶¹ У неколико чланака описао је ратне подвиге у борби против турсара добротских поморца, браће Марка и Јосифа Ивановића.⁶² У више написа, популарних и научних, приказао је улогу познатог поморског капетана Петра Желалића, витеза Малтешког реда и Тома Милиновића, Караборбеговог артиљеријског војводе, писца и скупљача народних умотворина.⁶³ Сачувао је успомене на ратне заслуге Јока Г. Суботића, учесника првог српског устанка и његове саборце, и Васа Брајевевића из Мојдежа, учесника у ослободилачком рату за ослобођење Грчке.⁶⁴ Пронашао је све до скоро непознатог вицеадмирала руске црногорске флоте Петра Вучетића, на чије име је написао читајући аутобиографију архимандрита Димитрија Перазића, настојатеља наштровског манастира Режевића, коју је објавио Герасим Петрановић, професор Задарске богословије, у часопису »Српско-далматински магазин«

⁵⁹ П. Ш. О једном старом чирилском натпису у Столиву, Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор, 1958, 3—4, 341—347.

⁶⁰ П. Ш. Старијски епитрахил и наруквнице у манастиру Бањи, Гласник Народ. унив. Котор, 1937, св. 1—3, 41—48.

⁶¹ П. Ш. Нико Лазаревић, грбљски кнез и јунак из разних ратова, Годишњак Помор. музеја, V/1956, 25—37.

⁶² Библиографија, 228—229, бр. 123, 130.

⁶³ П. Ш. Капетан Петар Желалић, Алманах Јадранске страже, Београд 1926, 287—89. Капетан Петар Желалић и његов јуначки подвиг, Весник Војног музеја, Београд 1968, св. 13—14, 343—358. Томо Буров Милиновић, поморац, војвода у Првом српском устанку и писац, Поморски зборник, Задар 1965, III, 871—78. О њима је написао више популарних чланака.

⁶⁴ Бокелци у Првом српском устанку, Историјски записи, 1953, св. 2, 374—381. Бокелски поморци у рату за ослобођење и независност Грчке, Годишњак Пом. музеја, III/1954, 139—142. Поред остале литературе, користно је и рад Лазара Томановића, Бокелци у рату за ослобођење грчко, Срп. далматински магазин, 1873, 41—79. Томановић је писао на основу грчких извора.

за 1866.⁶⁵ год. Написао је више пригодних чланака о нашим истакнутим поморским капетанима који су на својим бродовима опловили све континенте и дуго држали бокелску поморску привреду на угледној висини.⁶⁶

Написао је два запажена прилога о моринском пароху, угледном проти Николи Берберовићу, познатом пјеснику и сараднику поменутог часописа, првог гласила Народног препорода у Далмацији, који је дуго излазио штампан ћирилицом на народном језику.⁶⁷

5. Критички осврти и прикази

У свега пет написа Шеровић се бавио рецензијама на дјела која се односе на сакралне објекте у Боки Которској. Први од њих је приказ на капитално дјело проф. В. Петковића, «Преглед црквених споменика кроз повјесницу српског народа» које се појавило у издању САН у Београду 1950. Наш познати историчар умјетности, у предговору, пише да ће сматрати да је овим «постигао своју сврху, ако буде дао подстицаја да се допунама са стране и објективном критиком све празнине у њему попуне, а евентуалне погрешке одстране». Шеровић се својим опширним освртом на овај драгоцен приручник за познавање српске сакралне архитектуре и сликарства, одазвао жељи ученог писца. У том смислу пише: «Прихватајући позив д-р Петковића у жељи да ово његово животно дјело буде још тачније и потпуније, проучили смо темељито све оно што се у књизи налази забиљежено о црквама и манастирима на подручју Боке Которске». У низу примједба утврдио је и исправио штампачеве грешке о постанку и локацији појединих објеката. Поред тога допуњује и детаљима који нису аутору познати. Указује на збрку у употреби појединих топонима по којима се одређују називи неких овамошњих храмова. Те исправке се односе и на извјесне погре-

⁶⁵ Један мало познати Бокел, руски адмирал Годишњак... III/1955, 185—86. Веома драгоцен прилог познавању вицеадмирала Петра Вучетића (Вукотића) дао је нашој науци проф. Предраг Копачевић, објављујући из руских војних архива биографске податке о њему. П. Ковачевић, Вукотић Петар Марковић, вицеадмирал, Историја бокелског поморства, Котор 1984, II издање, с. 140—141.

⁶⁶ О песми «Смрт владике Рада» у Његошевој споменици, Књижевни север, Суботица 1927, 1, 37—38; Његошев поштовалац и имитатор прота Никола Берберовић из Миринџа, Весник Савеза удружења православних свештеника, Београд 1962, бр. 312. О Н. Берберовићу писали смо више пута: Берберовић Никола, Сарадња Бокела у Српско-далматинском магазину, Бока, Зборник... 15—16, 1984, 298—304; Прота Н. Берберовић, књижевник и фолклориста, Весник Савеза удружења правосл. свешт., Београд 1985, бр. 743; Поезија Николе Берберовића, Бока, зборник 17, 1985, 369—403. Никола Берберовић (1820—1877) Био-библиографија, Библиографски вјесник, XV, Цетиње 1986, св. 1, с. 189—195.

⁶⁷ Поред оцјена докторске дисертације В. Брајковића и Б. Миловића из поморског и кривичног права, Шеровић је написао три приказа која су прве стручне расправе о бокелском сакралном грађевинарству и сликарству, В. Библиографија, 232, 169. и 176.

шне убикације градње и њихове ктиторе. Са ових становишта исправља све грешке које су се увукле из непоуздавих извора којима се аутор служио. Све погрешке из старе литературе Шеровић је успио да уочи и овдје изнесе, јер је користио изворну грађу. У овом осврту указао је на све недостатке у Петковићевим саопштењима о црквама скоро у свим бокелским насељима. Посебно се осврнуо на грешке у вези са постанком и улогом манастира св. арханђела Михаила на Превлаци код Тивта, које Петвић узима из озбиљних литерарних избора на које Шеровић даје провјерене приговоре. Такве наводи и у погледу неких питања о манастиру Савини и његовој ризници. У даљем излагању указује на пропусте и празнине у овако значајном научном дјелу и спомиње поименично оне храмове који су од историјске и умјетничке вредности, а писац их не наводи, јер их не познаје. То се првенствено односи на оне у Доњем Грбљу које су живописали домаћи умјетници. У ову групу затим долазе и објекти с подручја Херцег-Новог и Рисна.⁶⁸

У приказу «Осврт на један списак православних цркава у Боки Которској из год. 1758.» исправља многобројне нетачности у погледу локације ових грађевина и назива, што их је уочио читањем овог документа који је издао главни провидур Ф. Гримани поменуто године.⁶⁹

Врло документована је оцјена студије Павла Мијовића о бококоторској иконописној школи, њеном оснивачу даскалу Димитрију и његовим насљедницима и њиховим умјетничким остварењима на фрескама и иконама.⁷⁰ У почетку критикује аутора да површио и нетачно пише о генеалогiji ове познате сликарске породице која се из Рисна доцније раселила. Примјетљује нишчеву непрецизност и непознавање житијне литературе у погледу разликовања св. Параскеве Римљанке од друге светитељке истог имена. Особито му замера што је због неупућености у тему о којој пише идентификовао св. Петку Римљанку са св. мученицом Варваром. Биљежи занимљив податак из прошлости да је некад, међу бокелским римокатолицима, био веома популаран култ ове светитељке. У анализи појединих библијских и хагиографских личности и догађаја налази крупне недостатке овом научнику у непознавању изворних текстова из којих се стичу основна знања неопходна за тумачење нашег сакралног сликарства. Писац ове студије изазвао је збрку појмова због непознавања библијске хронологије. Шеровић га упућује низом података како треба разумјети поједине циклусе фресака чији су поредак и значење одлично познавали наши стари зографи и њихови насљедници. У тумачењу фреске «Сила-

⁶⁸ Осврт на цркве у Боки Которској у књизи др В. Р. Петковића «Преглед црквених споменика кроз повесницу српског народа», Историјски записи, 1952, 4, 384—400.

⁶⁹ Историјски записи, 1957, 1—2, 378—385. Беблјографија, 229, 134.

⁷⁰ П. Ш. Павле Мијовић, «Бококоторска сликарска школа XVII и XVIII вијека и зограф даскал Димитрије (Титоград 1960) Историјски записи, 1962, 1, 119—141. Беблјографија, 232, 167.

зак у Ад« приказивач му указује на поезију Велике Суботе којом се најбоље разумију ове црквене илустрације. И у разма-трању црквеног календара (минолога) констатује да је ушао у »велик број погрешака«. Те се грешке виде и у цитирању извјес-них сигнатура и мјесечних наслова, као и у именовану светитеља и празника. Погрешака има и у биографијама појединих лично-сти из овог култа. Шеровић је био ауторитативан у познавању нашег живописа односно зидног сакралног сликарства и иконо-писа, нарочито са бокељског подручја. Његово солидно знање црквене литургијске књижевности, посебно празничне поезије, то му је омогућавало.

У читавом своме стваралаштву писао је врло обазриво и сав свој рад заснивао је на провјереним чињеницама. Његови радови уопште, а посебно ови са подручја бокељске тематике, велики су допринос нашој савременој науци.

S u m m a r y

PETAR SEROVIC'S BOKA KOTORSKA THEMES

Vaso IVOŠEVIC

The scientific work of Petar Serović began in 1920 and continued, with short breaks, to his death in 1968. Some of his papers were published posthumously. Most of his study was dedicated to the past of the Boka Kotorska Bay, in almost all its aspects. He produced about two hundred scientific papers such as monographs, studies, essays and articles; most of them have scientific value as they revealed to that time unknown data which enabled further study.

Serović's papers deal with: regional Boka Kotorska culture, political and ecclesiastic history, maritime trade, material on property law, description of folk customs, folklore, mentality of the native population and its long and persistent struggle to keep its identity, own language and Cyrillic alphabet under the century long Venetian and Austrian occupations. There is fervour and well-grounded knowledge in his papers on the origin and function of sacral objects and the work of the native icon and fresco painters. In several of his contributions he preserved historic portraits of some well-known personalities of the Boka Kotorska Bay who excelled in courage, patriotism and scientific or artistic creative work. They are predominantly seamen — some of them admirals or in command of merchant ships or men-of-war — painters and authors. His papers in the domain of scientific criticism are particularly valuable. All the works of Petar Serović are based on the study of our old archives material and sound facts of permanent value.